

ELS MALTRACTAMENTS A DONES EN L'ÀMBIT DOMÈSTIC

ELS CASOS ATESES PER L'EQUIP D'ATENCIÓ A LA DONA DE L'AJUNTAMENT DE BARCELONA.

M. ÀNGELS PONT, ANNA PÀRES. Institut Cartogràfic i de Base, S.A. (ICB)

Introducció

L'Equip d'Atenció a la Dona de l'Àrea d'Afers Socials i Joventut de l'Ajuntament de Barcelona, és un servei dirigit a les dones de la nostra ciutat que s'ofereix des de l'any 1982. L'EAD està format per un grup de professionals, treballadores socials, advocades i psicòlogues, que interdisciplinàriament atenen les dones que requereixen una atenció especialitzada. Són dones que presenten maltractaments físics i/o psíquics, dones que han estat violades o agredides, dones que exerceixen la prostitució, dones amb famílies monoparentals sense recursos, dones que es troben en situació de crisi, i que mitjançant un suport poden superar la seva greu situació i millorar la seva autonomia.

Les dones que accedeixen a l'EAD sigui pel seu compte, derivades des de qualsevol servei de les xarxes socials, sanitàries, policials i judicials, sigui perquè s'han informat a través dels mitjans de comunicació o d'altres, troben informació sobre els seus drets, informació general, assessorament jurídic i atenció i suport psicològic per millorar la seva situació.

En el cas que les dones que pateixen maltractaments necessitin allotjament i no disposin de cap altre recurs, poden accedir, a través de l'EAD, a la Casa d'acolliment per a les dones maltractades de l'Ajuntament de Barcelona, que funciona a la ciutat des de l'any 1986. A la casa d'acolliment, les dones i els seus fills/filles troben un espai de reflexió lluny de la

situació de violència i un ajut personalitzat, en un marc educatiu i en un entorn grupal, solidari, participatiu i integrador, que afavoreix la superació de la situació de crisi i fomenta l'autonomia personal.

El total de dones ateses per l'EAD des de l'1 de gener de 1991 al 31 de desembre de 1993 ha estat de 2.550, de les quals un total de 460 dones patien maltractaments o situacions de violència en l'àmbit familiar. El fet que el maltractament, malgrat que està tipificat com a falta o delictes en la normativa vigent, es manifesti en l'àmbit privat, fa que continuï sent una lacra social i que en un percentatge molt elevat es mantingui ocult, no manifest.

Els maltractaments que pateixen les dones en l'àmbit domèstic es donen en tots els contextos socio-econòmics i culturals; algunes dones tenen, però, més recursos que altres per fer front a la situació. Un baix nivell d'instrucció, una situació laboral precària, un baix nivell d'ingressos, junt amb problemàtiques psico-socials a l'entorn familiar (alcoholisme, drogoaddicció, delinqüència...) són factors freqüents en les històries de vida de les dones ateses pels serveis municipals. Aquests casos constitueixen només la punta d'un iceberg del qual es desconeix la dimensió real ja que es calcula que, en el context dels països europeus en general, només es coneixen i surten de la foscor al voltant d'un 20% del total de casos que es donen en la realitat. La resta continua sense ser detectada.

Per això, el treball de les administracions s'ha d'adreçar tant a l'atenció de

les víctimes dels maltractaments com a la sensibilització de tota la societat, en el vessant de la prevenció i l'educació. Cal continuar oferint a les dones informació, formació i altres recursos per tal que, sent més autònomes, puguin denunciar les situacions de violència i fer-hi front. Només mitjançant la sensibilització ciutadana, la solidaritat i l'ajuda mútua s'aconseguirà que aquests comportaments no restin impunes. És important també potenciar el coneixement d'una realitat que passa sovint desapercibuda, per poder intervenir-hi més eficaçment. En aquesta línia, l'Àrea d'Afers Socials i Joventut es va proposar la realització d'un estudi sobre el perfil de les dones maltractades ateses per l'EAD, com una primera aproximació al coneixement d'aquesta problemàtica. L'estudi elaborat a partir dels 460 historials de les dones que han accedit al servei ha estat realitzat per l'ICB, SA per encàrrec de la Gerència de l'Àmbit de Benestar Social.⁽¹⁾

Metodologia

L'estudi es basa en 460 historials oberts entre el 1991 i 1993. L'EAD comptava amb dos tipus d'historials o protocols de registre, de dues èpoques diferents, en els quals les professionals recollien les dades bàsiques de l'usuària

(1) L'estudi ha estat realitzat per l'Àrea d'Estudis d'Opinió d'ICB, S.A. per encàrrec de l'Àmbit de Benestar Social de l'Ajuntament de Barcelona, entre els mesos de maig i setembre de 1994. Màrius Boada ha estat el responsable de la part estadística i gràfica i Conxita Gisbert, Yolanda Peruchó i Ramon Arbós de la codificació i depuració de les dades.

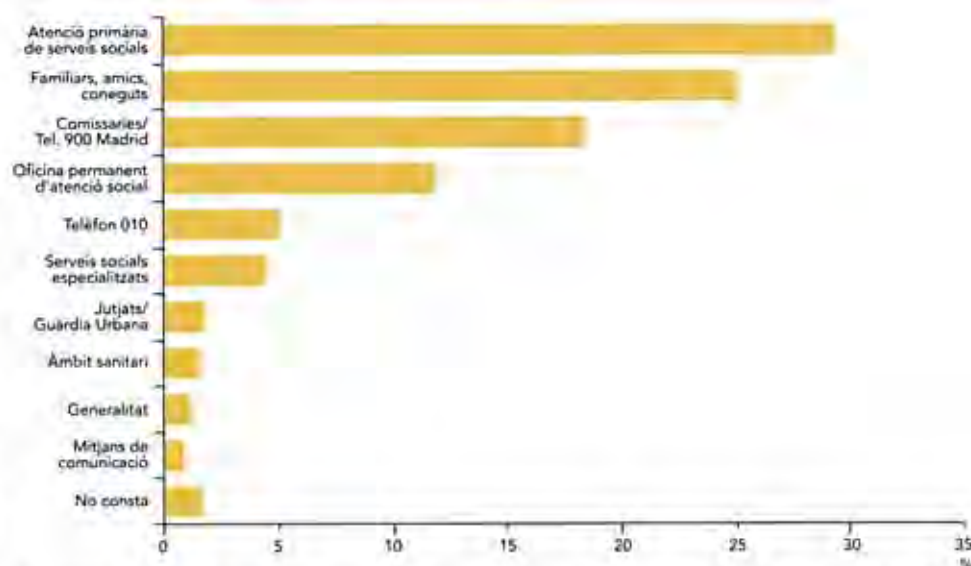
d'acord amb unes variables pre-definides. El primer, utilitzat fins al 1993, no va ser dissenyat per ser tractat informàticament. El segon, més recent i sistematitzat, permet la informatització. Com que n'hi havia de dues menes, ha estat necessari un treball previ d'unificació de criteris, de lectura de tot el contingut i de compilació de la informació precisa. Aquesta tasca ha estat més pròpia d'un estudi qualitatiu que quantitatiu. Un cop realitzada, s'ha passat a un procés de codificació i depuració de les dades per tal de procedir a la posterior anàlisi estadística. Com que es tractava d'historials, és a dir, expedients de casos d'atenció social, es dona un important sub-registre en algunes variables.²

A partir d'aquí, s'intenta esbossar el perfil de les dones que pateixen maltractaments i esbrinar el motiu que les va empènyer a recórrer a l'EAD. Tot i que des de l'Ajuntament s'han fet estudis de caire general sobre les condicions de vida de les dones,³ no es disposava fins ara d'una anàlisi específica dels casos de maltractament.⁴

Principals resultats

La mitjana anual de dones que recoren a aquest equip declarant maltractaments de la seva parella o d'algun altre familiar és de 150. Les afectades (sobretot les joves) l'han conegut per mitjà dels tècnics i tècniques dels serveis socials d'atenció primària. També gràcies a les persones del seu entorn més pròxim (familiars, amics o coneguts), el personal de

Gràfic 1
Serveis que han derivat dones maltractades

les comissaries i els informadors del telèfon 900 de Madrid. Àdhuc han fet d'intermediaris l'Oficina Permanent d'Atenció Social, tel. 900/30.90.30, el Telèfon 010 de l'Ajuntament de Barcelona i els serveis socials especialitzats. En canvi, a través dels professionals del sector sanitari, els jutjats, la Guàrdia Urbana, els funcionaris de la Generalitat o els mitjans de comunicació hi han accedit menys casos (gràfic 1).

Entre les més joves el més freqüent és accedir-hi per mitjà dels professionals d'atenció primària; en canvi, entre les més grans el més habitual és a través de les comissaries o pel telèfon 900 de Madrid, com en el cas de les de nivell d'estudis intermedi. Les dones que tenen entre trenta i trenta-nou anys han seguit més els consells i les indicacions de familiars o amics.

El motiu principal pel qual decideixen recórrer a demanar ajut és l'actitud violenta de la parella (en pocs casos un altre familiar)⁵. Ofenses, coaccions, lesions, agressions i violacions són comuns en aquest tipus de situacions. Sovint es donen maltractaments psíquics i físics

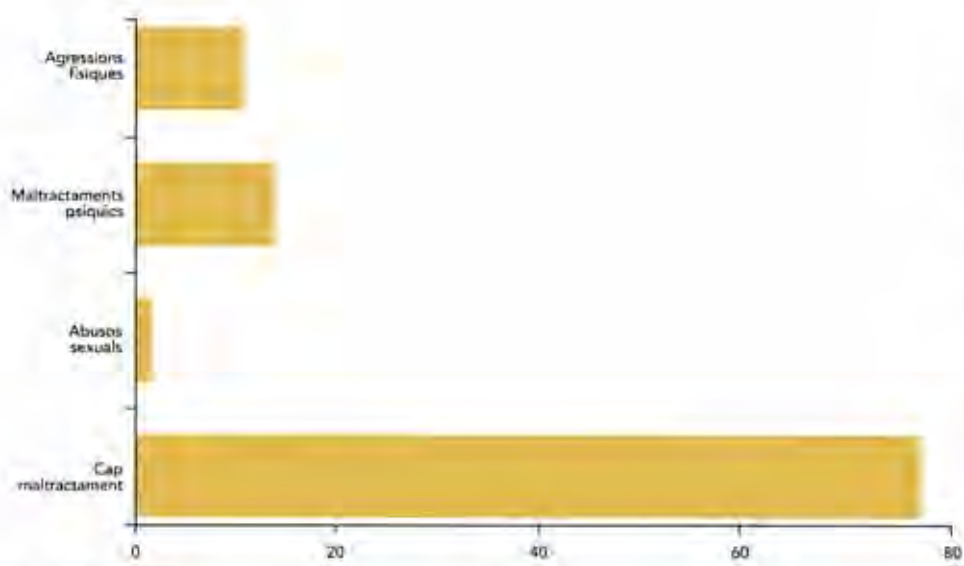
(2) S'han detectat molts punts dels historials sense emplenar, sobretot pel que fa a les dades de la parella. Aquesta mancança d'informació repercuteix en els resultats de l'estudi (per a més detall, vegeu gràfics).

(3) Per citar els més recents, SUBIRATS, M.; MASATS, M.; CARRASQUER, P.: "Les condicions de vida de les dones a la ciutat de Barcelona", realitzat per l'IEMB amb el patrocini de l'Ajuntament de Barcelona, o GARCIA RAMÓN, M.D.; CÀNOVES, G. i PRATS, M.: "Les dones i l'ús del temps a Barcelona", realitzat per l'IEMB, per encàrrec de l'Ajuntament de Barcelona i l'Entitat Salut i Família.

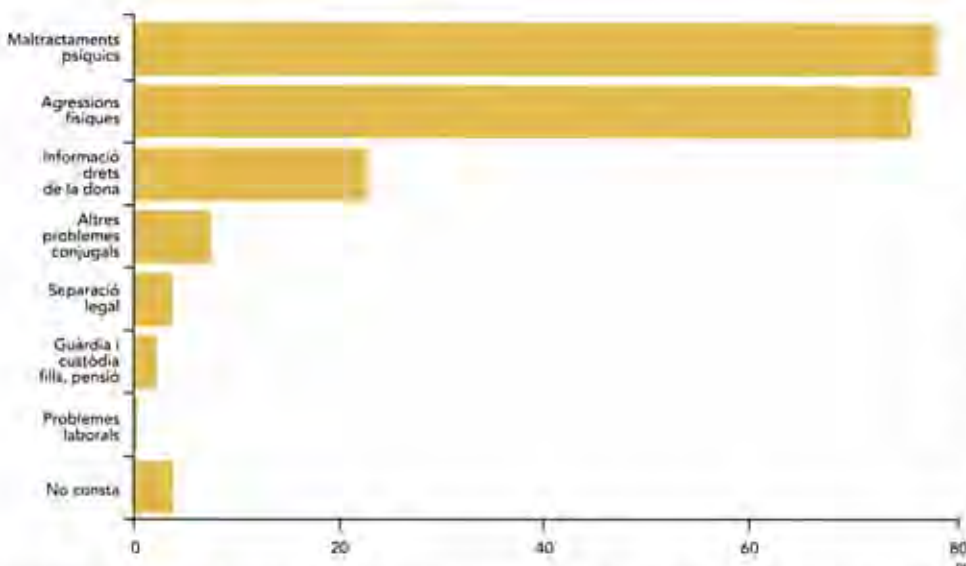
(4) Sobre la problemàtica del maltractament a les dones existeix l'estudi realitzat per l'Institut Català de la Dona: "Vivències silenciades. Entrevistes a dones víctimitzades", realitzat per X. Altarriba.

(5) En un 3% dels casos l'agressor és el pare, el fill o altres persones. Això no obstant, a partir d'ara es farà referència només al marit o company (més del 95% dels casos).

Gràfic 2
Maltractament als fills

Gràfic 3
Motius per recórrer a l'EAD que al·leguen les dones maltractades ateses

ensems (60% dels casos). Les víctimes són les dones i, si n'hi ha, els fills menors (gràfic 2).

A més, acudeixen al servei especialitzat per demanar informació sobre els seus drets, per a assessorament, per a

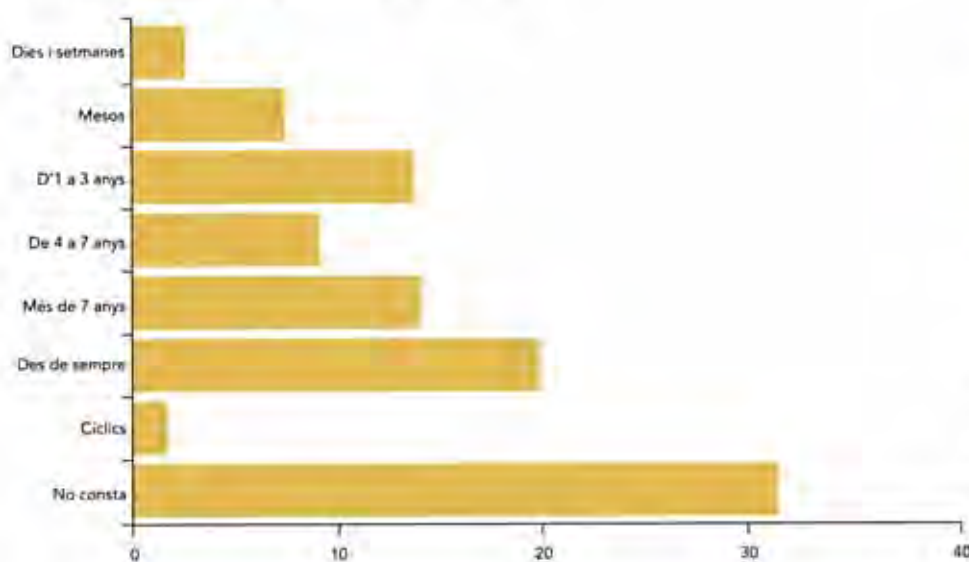
l'assessorament i orientació jurídica sobre la separació legal o per qüestions relacionades amb els fills com són la guarda i custòdia, o el reconeixement i el cobrament de la pensió, per exemple. Les dones de nivell educatiu alt tendeixen més a sol·licitar informació o a presentar altres problemes conjugals (gràfic 3).

L'inici de la violència es produeix gairebé sempre en el matrimoni o la convivència, però també es dona en l'etapa de festeig. Pel que fa a la durada, en la majoria dels casos supera l'any; només en un 10% dels casos és relativament recent. El més habitual és que es cronifiqui amb el temps i en molt pocs casos esdevé una cosa cíclica (gràfic 4).

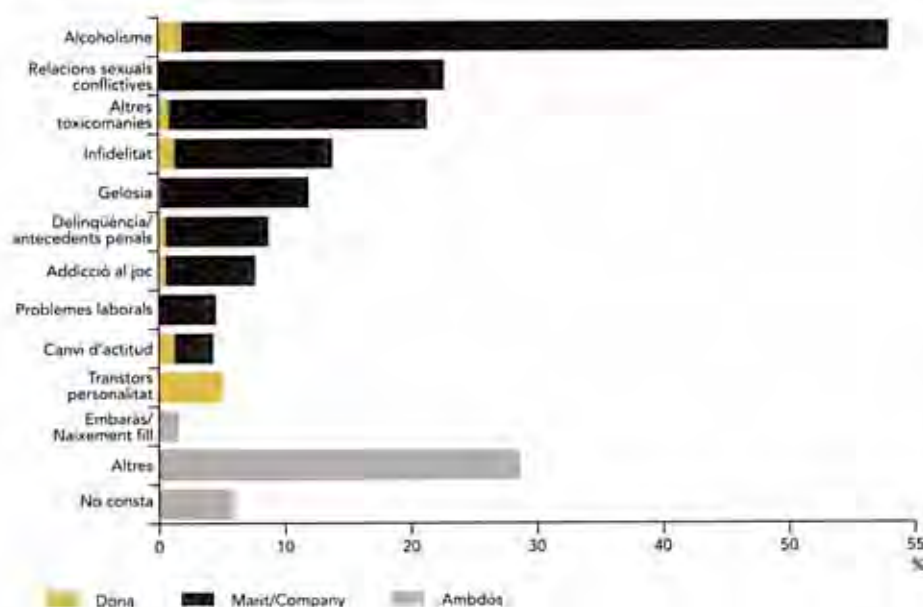
La denúncia de maltractaments de les dones que han estat agredides per la seva parella no és del tot habitual. Al moment d'arribar a l'EAD, declaren haver-ho fet el 40% (un 30% n'ha posat una i un 10% n'ha posat més d'una); hi ha també qui s'ho ha repensat i no l'ha tramitada (gràfic 5).

El malestar a la llar ve provocat normalment per la parella; això no obstant, en un 10% dels casos la dona també presenta problemàtiques psicosocials. L'alcoholisme del marit o company és el principal factor de risc associat als maltractes; en segon lloc, els problemes i les patologies en les relacions sexuals i la drogoaddicció. La infidelitat, la gelosia, la delinqüència i els antecedents penals i l'addicció al joc de la parella també són motiu de maltractaments, però menys. Els problemes laborals del marit o company també són l'origen de desavinences i maltractes.

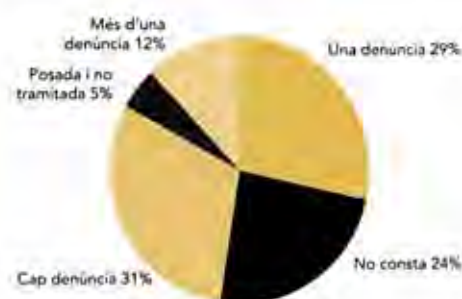
Gràfic 4
Durada de la situació de violència domèstica

Gràfic 6
Desencadenants de la violència

Gràfic 5
Denúncia de la violència

En la majoria dels casos hi ha un únic desencadenant de la situació de violència domèstica, tot i que també poden haver-n'hi dos, tres o fins i tot quatre. El més freqüent és l'alcoholisme del marit o companya associat a altres toxicomanies, problemes sexuals, gelosia, infidelitat, addicció al joc, delinqüència (més del 40% dels casos). També la drogoaddicció i la delinqüència es donen conjuntament (gràfic 6).

A continuació es descriuen els trets més característics de la dona que ha patit maltractaments, d'entre les usuàries ateses per l'EAD. En concret, es fa referència a l'edat, l'origen, el lloc de residència, els estudis, la situació laboral i el nivell d'ingressos.

L'edat mitjana és 34 anys; les cases tenen una edat mitjana superior a la resta. Són pocs els casos de joves menors de 20 anys i de dones que superen els cinquanta; rars els casos de majors de 65 anys (gràfic 7).

Més d'una tercera part són barcelonines de naixement. Un 10% ha nascut a municipis de la província de Barcelona,

i més concretament de la Regió 1 (que inclou els municipis del Barcelonès, Maresme, Vallès Oriental, Vallès Occidental, i Baix Llobregat). Prop d'una quarta part és originària d'Andalusia o Extremadura, una cinquena part d'altres comunitats autònomes i un 10% prové d'altres països o continents (Sud-Amèrica, Àfrica del Nord, França, Portugal, Bèlgica, Europa de l'Est i Àsia) (gràfic 8).⁶

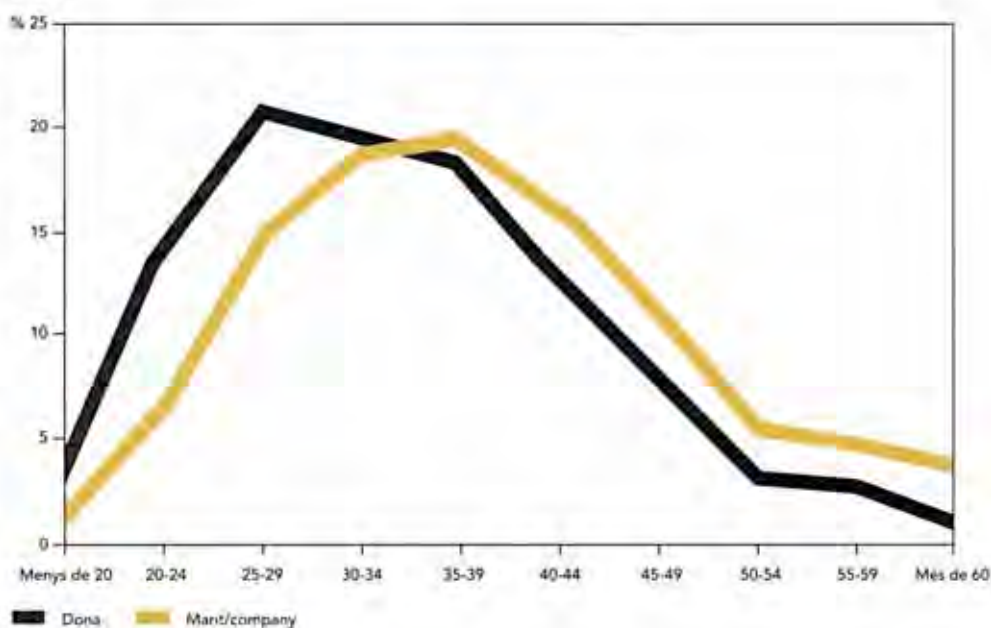
Més del 60% viu a la ciutat de Barcelona i un 30% a la Regió 1. La resta tenen el domicili a altres indrets de Catalunya o de l'Estat espanyol (Andalusia, les Balears, centre peninsular, Múrcia i València)⁷. Si es relaciona el lloc de naixement amb el de residència, s'observa que més d'una quarta part ha nascut i viu a Barcelona (més freqüentment entre les dones joves) i més d'una tercera part ha nascut a altres indrets però resideix a la capital.

Pel que fa únicament a les que viuen a la ciutat de Barcelona, la majoria viu als districtes de Ciutat Vella, Nou Barris de Sant Martí i l'Eixample. Són menys els casos que arriben a l'EAD de districtes

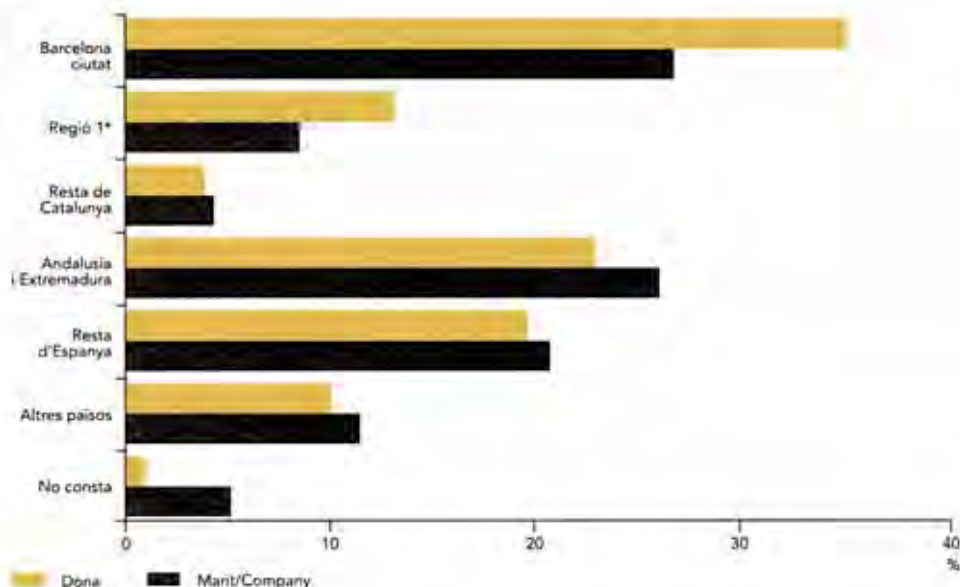
(6) Si s'estableix una comparació entre el lloc de naixement d'aquest grup específic i el de la població femenina de la ciutat (segons dades de l'enquesta de 9 Serveis Municipals, 1993), es detecta que la proporció de dones que pateixen maltractaments originàries d'Andalusia i Extremadura és més gran que la del conjunt (uns 10 punts per sobre). Odem amb les de procedència estrangera.

(7) Les dones que provenen d'altres comunitats autònomes s'han adreçat a l'EAD de Barcelona seguint l'assessorament de professionals especialitzats del seu lloc de residència, ja que els serveis que atenen a dones maltractades formen part d'una xarxa estatal.

Gràfic 7
Edat

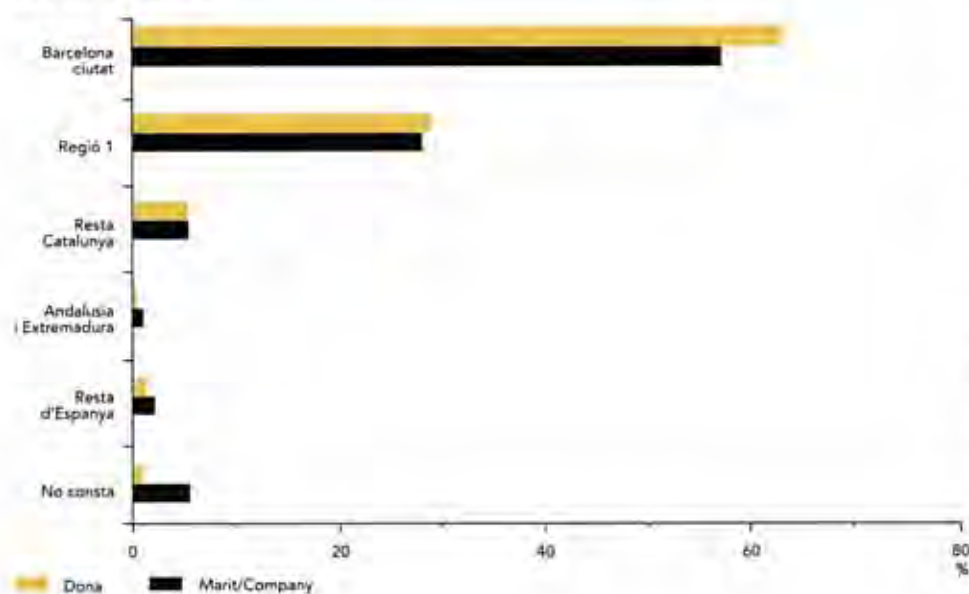

Gràfic 8
Lloc de naixement

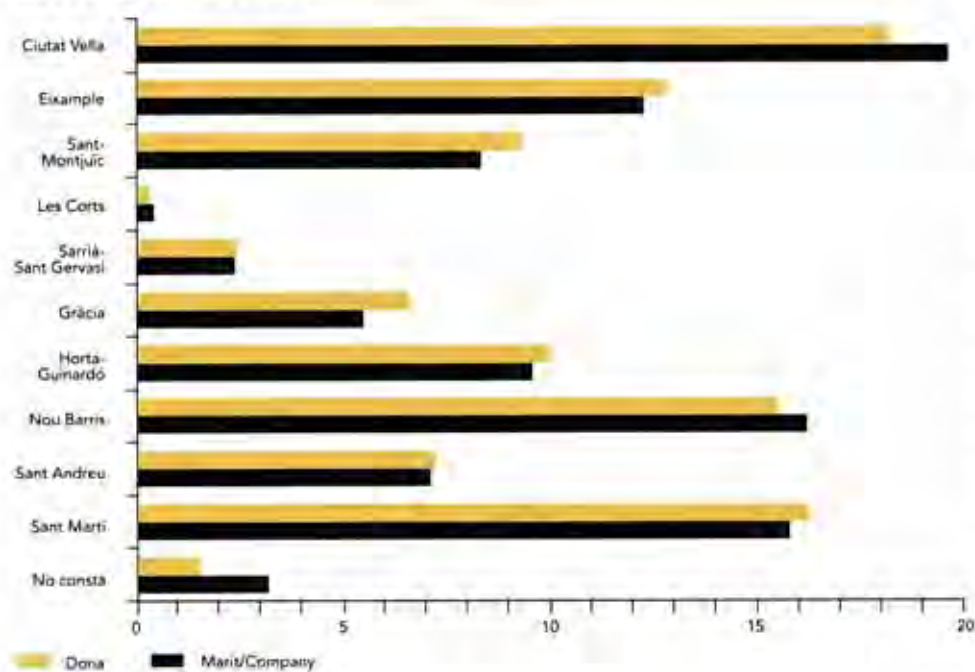

* Inclou els municipis del Barcelonès, Maresme, Vallès Oriental, Vallès Occidental i Baix Llobregat

Gràfic 9 (a)
Lloc de residència

Gràfic 9 (b)
Lloc de residència/Dones

com Les Corts o Sarrià-Sant Gervasi (gràfic 9).⁸

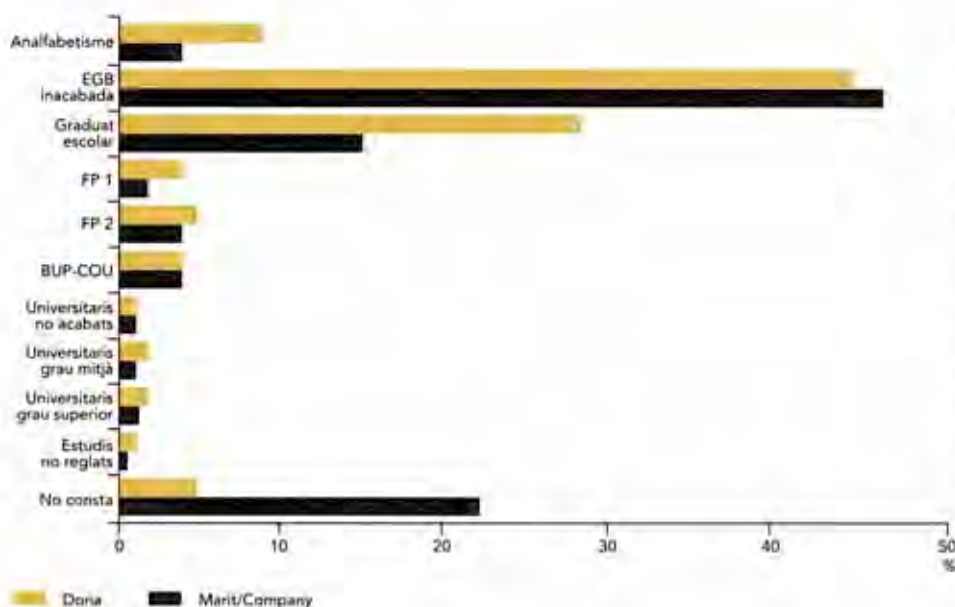
Una cinquena part declara que fa menys de 5 anys que resideix a Barcelona (això és més freqüent entre les menors de 35 anys), un 30% entre 6 i 20 anys i una tercera part porta vivint-hi més de quatre lustres (més freqüent entre les més grans).

Respecte al nivell educatiu, més de la meitat no ha acabat l'EGB o no sap llegir i escriure mínimament (45% EGB incompleta, 7% analfabetisme), una quarta part té el certificat del graduat escolar i un 12% ha cursat estudis secundaris. Són poques les que han accedit a l'ensenyament superior. Cal afegir alguns matisos a aquesta qüestió. Primerament, que l'analfabetisme està més localitzat entre les més grans; també que no haver acabat els estudis primaris és més propi de les dones de més de 35 anys; en canvi, entre les més joves és més freqüent estar en possessió del certificat de graduat escolar (gràfic 10).

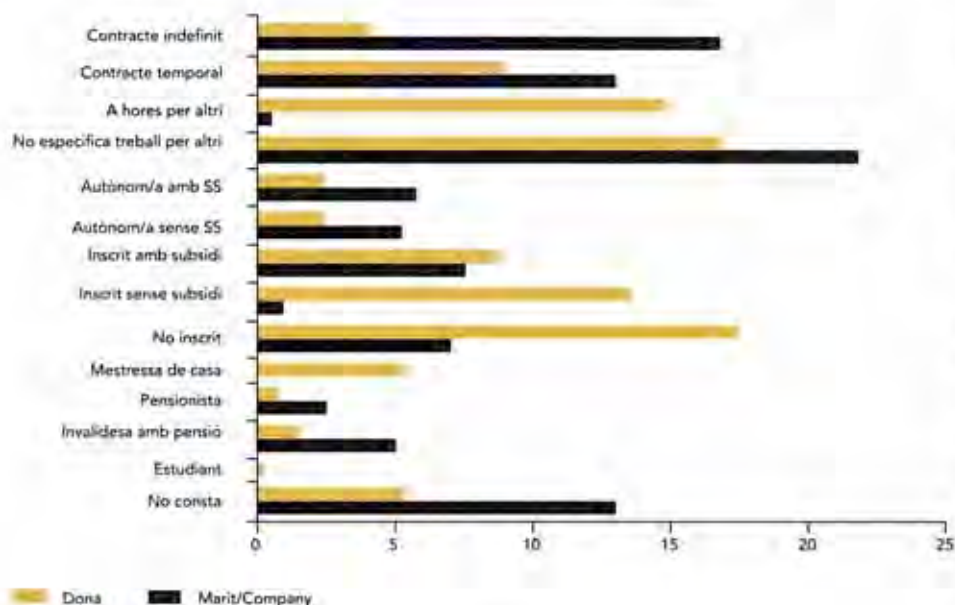
La majoria treballen o diuen que estan a l'atur. Prop d'un 5% són mestresses de casa i poques són pensionistes. Pel que fa a les que treballen (més del 45%), cal assenyalar que només un 4% té un contracte fix (més freqüent entre les dones d'estudis superiors) i un 9% té un contracte temporal. La resta treballa a hores per a tercers (més habitual entre les dones d'escàs nivell educatiu), és

(8) La proporció de dones que han declarat maltractaments que resideix a Ciutat Vella, Nou Barris i Sant Martí és més gran que la de la població femenina d'aquests districtes, sobretot pel que fa referència a Ciutat Vella.

Gràfic 10
Nivell d'estudis

Gràfic 11
Situació laboral

autònoma amb o sense seguretat social o bé no especifica quina classe de treball fa. Això porta a pensar que la majoria tenen una feina precària, inestable i pròpia de l'economia submergida. Quant a les que diuen que estan a l'atur, cal remarcar que un 20% està apuntada a l'INEM i un 17% no ho està (sobretot les més joves); entre les primeres, un 7% rep el subsidi (gràfic 11).

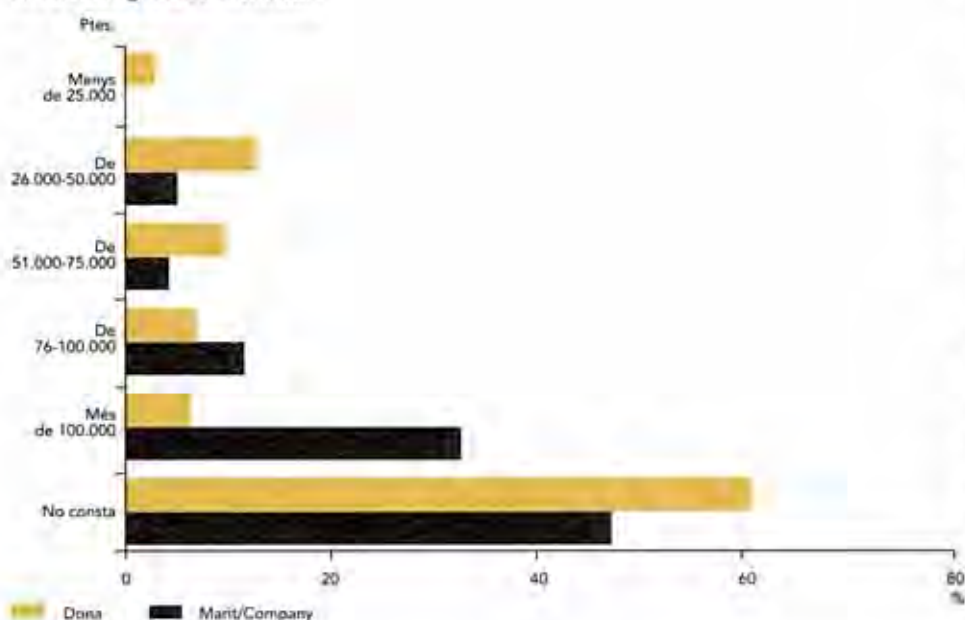
Moltes de les usuàries de l'EAD no declaren els seus ingressos o realment no en tenen (60%). El més habitual, en cas de percebre'n, és no superar les 100.000 pessetes mensuals (només un 7% supera aquesta xifra i solen ser d'alt nivell d'estudis). La mitjana aproximada d'ingressos, per aquelles que en tenen, seria poc més del salari mínim interprofessional. També cal tenir present que hi ha dones amb guanys inferiors a les 50.000 pessetes (un 15%)(gràfic 12).

Més de la meitat són casades, un 18% viu en parella i un 14% són solteres. Les divorciades o separades sumen un 7%. La mitjana d'anys de matrimoni o de convivència de les usuàries de l'EAD és 11 anys. En general, com és lògic, com més grans són més anys fa que viuen junts (gràfic 13).

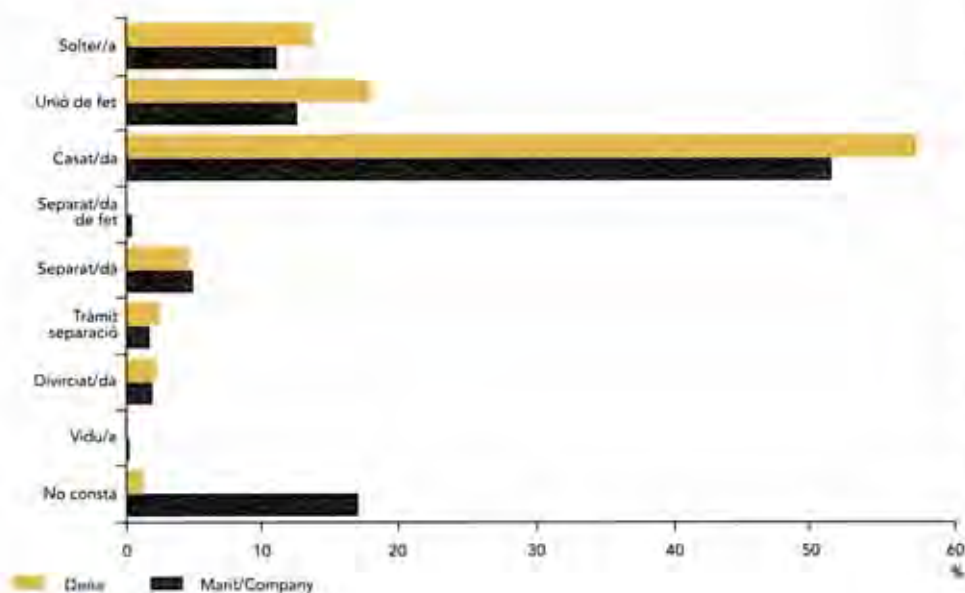
La mitjana de fills de les usuàries de l'EAD és de 2,1. La majoria té entre un i tres fills, algunes en tenen més de quatre (més del 10%). Les més grans també acostumen a tenir més fills i de més edat (gràfic 14).

A continuació es descriuen els trets més característics de la parella. Com en el cas anterior, es fa referència a l'edat,

Gràfic 12
Nivell d'ingressos mensuals

Gràfic 13
Estat civil

l'origen, el lloc de residència, els estudis, la situació laboral i el nivell d'ingressos.

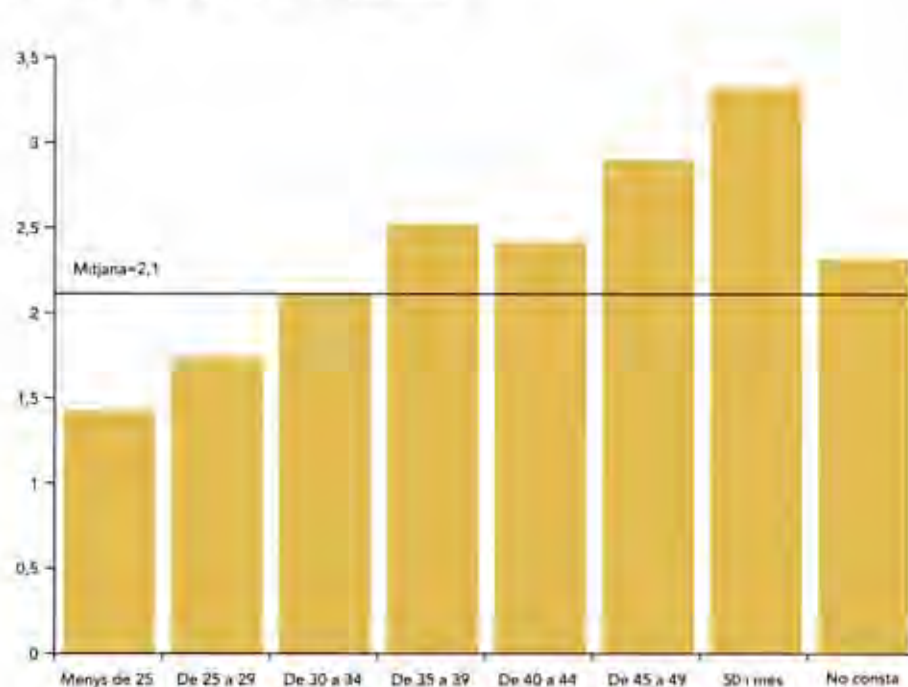
L'edat mitjana del marit o company és de 38 anys, quatre anys més que la muller o companya. La major part té entre 30 i 49 anys, una cinquena part són joves i més d'un 10% superen els cinquanta (gràfic 7).

Més d'una quarta part ha nascut a la ciutat de Barcelona i un 7% a la província, i gairebé tots són de la Regió I. Una altra quarta part és originària d'Andalusia i Extremadura i una cinquena part de la resta de l'Estat espanyol. Els nascuts a l'estranger sumen més d'un 10% i provenen de Sud Amèrica, Àfrica del Nord, resta de l'Àfrica, Alemanya, Portugal i França (gràfic 8).

Més de la meitat viu a la ciutat de Barcelona i un 30% a la província, principalment als municipis de la Regió I. La resta es reparteix de forma similar per altres punts de la geografia espanyola. Pel que fa únicament als que viuen a la ciutat de Barcelona, la distribució per districtes és molt similar a la de les dones: Ciutat Vella, Nou Barris, Sant Martí i l'Eixample són els districtes on es donen més casos i les Corts i Sant Gervasi en els que menys. Si es relaciona el seu lloc de naixement amb el de la seva residència, s'observa que una quarta part ha nascut i viu a la ciutat de Barcelona i més d'una tercera part ha nascut a algun altre indret però viu a la capital. Més d'un 10% porta menys de 5 anys residint a la ciutat de Barcelona, una quarta part entre 6 i 20

Gràfic 14
Mitjana de fills segons edat de la dona

anys i prop d'un 40% més de quatre lustres (gràfic 9).

Respecte al nivell educatiu, la meitat o no ha acabat l'EGB o és analfabeta (45% EGB incompleta i 4% analfabetisme)*, un 15% té el certificat del graduat escolar i un 10% ha cursat estudis secundaris. Són pocs els que han accedit a l'ensenyament superior. Cal afegir que hi ha menys analfabets que dones que no saben de lletres i números. Si es relaciona el nivell d'estudis dels dos components de la parella es comprova que ambdós tenen un nivell de formació baix i són rars els casos amb formació acadèmica (gràfic 10).

Gairebé dues terceres parts treballen (més de la meitat per compte d'altri i un 12% per compte propi). Un 15% està a l'atur i un 7% és jubilat o pensionista. Si es compara la situació laboral de les dones amb la de la seva parella, es comprova que la situació del marit o company és bastant més estable (17% té contracte fix i 13% eventual i pocs són els que treballen a hores o sense contracte); també hi ha menys aturats i més pensionistes (gràfic 11).

Els ingressos del marit o company en gairebé la meitat dels casos no consten. En més del 30% són superiors a les 100.000 pessetes i en un 10% entre 76.000 i 100.000 pessetes. Menys d'un 10% té

uns guanys inferiors. En general, els guanys de la parella són més importants que els de la dona (gràfic 12).

Conclusions

Resumint, les dones que s'han dirigit a l'Equip d'Atenció a la Dona de la ciutat de Barcelona perquè han estat víctimes de situacions de violència domèstica i maltractaments són, en general, dones casades de totes les edats (joves i adultes) amb un parell de fills. La majoria són nascudes a la ciutat de Barcelona, Regió 1 o Andalusia. El seu nivell educatiu és escàs i la seva situació laboral precària, inestable i pròpia de l'economia submergida. Els seus ingressos rondan el salari mínim interprofessional, però moltes no en tenen. La seva parella també té un baix nivell educatiu, el seu treball és més estable i guanya més de cent mil pessetes.

De mitjana porten 11 anys de convivència. Les afectades al·leguen una situació de violència familiar cronicada. Han patit maltractaments de la seva parella durant anys o des de sempre. El més freqüent és el maltractament psíquic juntament amb les agressions físiques. El desencadenant principal de la situació hostil és l'alcoholisme del marit o company; també altres toxicomanies i unes relacions sexuals conflictives. Un 40% de les afectades ha denunciat els fets. 🔑

9- La proporció d'homes amb EGB incompleta o que no saben llegir ni escriure és més gran que la del conjunt de la població masculina de Barcelona (uns 15 punts), segons dades de l'enquesta de Serveis Municipals, 1993.